

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Men zegt tegenwoordig, de moderne mens kan niet meer geloven in een God, die Vader is en woont in de hemel.

Dat zal wel waar zijn.

Maar dat is altijd zo geweest. Van nature wil niemand geloven in een God, die onze Vader is en Die in de hemel woont.

Het verschil tussen de mens van vandaag en zeg maar 100 jaar geleden is echter dat de moderne mens steeds scherper geconfronteerd wordt met de theorieën van het ongelooft.

Als God inderdaad dood is, in die zin dat Hij niet handelt en gehandeld heeft, dan heeft bidden geen zin. Als God niet de levende God is. Dan zou trouwens heel onze „godsdiens“, maar ook heel ons leven, zinloos zijn.

We behoeven niet bang te zijn dat ons de levende God ontnomen wordt, als we maar heel kinderlijk blijven doen wat de Here Jezus ons Zelf geleerd heeft: „zeg maar Vader tegen de HERE.“ Zeg maar Vader, de kroon van Zijn heerlijkste namen.

☆☆☆

Eén van de ongeloofttheorieën, die bijna versleten is, is deze. Men zegt: „ieder mens heeft een vader of de behoefte aan een vader. Dat betekent immers als het goed is, geborgenheid. En nu heeft de mens zelf vanuit de aardse werkelijkheid, waarin hij leeft — vader-kind-verhouding — zich een God uitgedacht, die Vader is.“

En nu in deze moderne tijd, het vaderlijk gezag en alle andere gezag niet erg hoog gewaardeerd is, nu vervalt ook de projectie van het menselijk denken, waarin de mens een Vader-God zich heeft voorgesteld.

Het is niet populair, maar het moet er toch wel bij gezegd worden dat aan de Vadersnaam verbonden is gezag en autoriteit.

In de H. Schrift is dat onlosmakelijk aan elkaar verbonden.

Juist in deze tijd, waarin alle gezag en autoriteit problematisch worden gesteld, is het noodzakelijk om zich af te vragen in hoeverre de tijdgeest ons te pakken heeft, als we ons een Vader in de hemel niet meer kunnen voorstellen.

God dank: het Evangelie van Jezus Christus leert ons dat we niet een luchtkasteel van onze geest navolgen, als we de Heiland navolgen in het zeggen: Onze Vader.

Dan moeten we de moed hebben, om zo eens te zeggen, in het midden te beginnen. Niemand heeft ooit God gezien. Maar Jezus Christus is in deze wereld gekomen. Wie Hem gezien heeft, die

heeft de Vader gezien. Wie Hem gelezen heeft (Joh. 20 : 30) die heeft de Vader gelezen. Zoals de Zoon is, zo is ook de Vader, vol van genade en trouw.

De God en Vader van onze Here Jezus Christus is een handelend God, Die volgens Zijn plan in deze wereld werkt (Ef. 1).

Willen we weten wie de Vader is, dan behoeven we niet alle mogelijke ingewikkelde gedachtesprongen te maken, maar dan behoeven we alleen maar te letten op wat de Heiland hier op aarde heeft gedaan en gezegd. Dan weten we wie de Vader is (Joh. 1 : 14).

Hoe vriendelijk en hoe vol barmhartigheid met het verlorene en bewogenheid met het leed der mensen, was onze Heiland hier op aarde. Maar óók: met hoeveel toorn was Hij hier op aarde over de zonde en alle gevolgen van de zonden.

En als we Hem gezien (of gelezen hebben) dan hebben we de Vader gezien. God heeft zich openbaar in de feiten, in de heilsfeiten. Ze zijn geschiedkundig en aardrijkskundig bepaald. Juist omdat het feiten zijn, is er heil. Verlossing.

Het is goed te onthouden dat de Here Jezus nooit zegt „onze Vader“, als het gaat om de gezamenlijke verhouding van de Christus en Zijn discipelen tot God. De Heiland spreekt God aan als Vader. Als Mijn Vader. Als Heilige Vader. Als Rechtvaardige

Vader. Maar als Hij tot Zijn discipelen spreekt, dan zegt Hij „Mijn Vader en Uw Vader, Mijn God en Uw God“.

Er is een afstand die blijft. Wij mogen „Vader“ zeggen en „onze Vader“ in de gemeenschap met al Gods kinderen. Maar we mogen het omdat Jezus Christus, die man die opstond in Galilea, gehoorzaam geweest is aan Zijn Vader.

Dat bewaart ons voor alle hoogmoed, voor alle hybris.

☆☆☆

Dan is het vol consequenties, als de Heiland zegt „zeg maar Vader“. In de eerste plaats wel: Hij wil niet genoemd worden, als Hij ook niet bedoeld wordt.

We mogen vrijmoedig zeggen „onze Vader“, we mogen zelfs onze vrijmoedigheid niet prijs geven, maar deze aanspraak van de HERE roept ons tegelijk tot geloof en bekering. Tot dat geloof, dat via Christus tot de Vader gaat. Wie Hem gezien heeft, heeft de Vader gezien.

Verder: we zeggen „ONZE Vader“. Dat betekent: alle goede bijden is tegelijk voorbede. Werkelijk gemeend biddend is gemeenschap-stichtend. We bidden voor ons zelf. Maar we bidden tegelijk voor ál Zijn kinderen. Het „onze Vader“ sluit uit alle egoïsme en alle egocentriciteit. Deze aanroeping van Gods Naam dwingt ons

ook de „anderen“ binnen onze aandacht te hebben en te houden.

☆☆☆

Het „Die in de hemelen zijt“ is geen beperking van het woord Vader, maar een versterking. Hij woont in de hemel. En welk „wereldbeeld“ een mens ook mag hebben, het blijft altijd gelden dat het „Die in de hemelen zijt“ betekent een uitbreiding. Hij woont in de hemel. Daar is Zijn troon. Hij regeert alle dingen door Jezus Christus. En al die macht, Die Hij heeft, wil Hij als onze Vader voor ons gebruiken en op al die macht mogen we een beroep doen.

Niets is te groot voor Zijn almacht.

Niets is te klein voor Zijn Vaderlijke zorg.

Onze noden zijn groot en veel.

Daarom hebben we ook veel te bidden. Maar onze Vader is Koning. Hij heeft zelfs de hemel en de aarde geschapen. En zou Hij, die dat grote werk tot stand heeft gebracht, niet in staat zijn ons te helpen? (Jes. 40 : 25, 26).

Daarom is er ook geen reden te wanhopen aan de zaak des HEREN in deze wereld.

Want die God, die Abraham uitleidde uit Ur en het volk Israël uit Egypte, die God heeft ook de hemel en de aarde gemaakt. Dat is het Evangelie van het Scheppingsbericht in de H. Schrift. En Hij zal dat werk ook zeker afmaken.

☆☆☆

Nu ontzegt Hij ons wel eens iets. Jeremia mocht niet meer bidden voor Juda.

Paulus hield zijn doorn in het vlees.

Maar Hij onthoudt ons nooit Zijn verbond, Zijn vriendschap.

In aardse verhoudingen kan een kind wel eens uit de „verhouding“ vallen.

Dat kan aan het kind liggen.

Dat kan ook aan de ouders liggen.

Maar de Heiland zegt: „zeg maar Vader. Je valt vaak. Elke dag in veel. Maar je mag weer opstaan en weten: ik ben niet uit de relatie gevallen. Niet uit het verbond, dat van geen wankelen weet.“

Want: Hij is het Die onze Zijne vriendschap biedt.

H. Amelink - Langerak (Z.-H.)

KERKELIJK *Leven*

Het samenleven met elkaar als Kerken van onze Heer

Het zijn de diep zondige scheuringsactiviteiten der ritus-„Hoogeveen-1969”, waardoor opnieuw scherp voor de aandacht is komen staan hoe wij als Kerken van onze Heer-in-de-hemel met elkaar hebben om te gaan, „met elkaar in correspondentie hebben te staan”, zeiden onze vaders. — Tussen haakjes, U weet wat het woord „ritus” betekent? Volgens het woordenboek zijn het **heilige** (uiteraard zogenaamd heilige) handelingen die zich volgens **vast schema** voltrekken! We hebben helaas van de kerken, die de ritus-Hoogeveen 1969 volgen, nog geen herstel kunnen opmerken van het kwade, dat ze hebben aangericht en blijven aanrichten. Te meer hebben de kerken of de gedeelten der kerken die van deze ritus slachtoffer werden, in 's Heren gunst het samenleven met elkaar zonder meer voortgezet.

Heel begrijpelijk is het intussen, dat de vraag naar voren kwam, of de **wijze** van samenleven die wij als Kerken van de Heer met elkaar in het verleden zijn overeengekomen, niet voor herziening in aanmerking komt. Is het soms mogelijk om mede daardoor zulke uitbarstingen van het kwade, zoals wij die nu na 25 jaar opnieuw kregen te ondervinden, toch meer te voorkómen?

Hierbij moeten wij vanzelf in gedachten houden, dat het samenleven als Kerken van onze Heer in de hemel algeheel geestelijk van karakter is en dat moet blijven, en dat voorkomen van schade in dat samenleven als Kerken in de eerste plaats om geestelijke kracht vraagt. Praktische concrete uitvoering van dat samenleven moet dus het geestelijk karakter ervan tot uitdrukking brengen en wijziging van die concrete uitvoering ook.

Want alleszins mag also aan de orde komen: dienen er in die praktische uitvoering en concretisering, zoals die reeds van de eeuw der grote Kerkhervorming af in een zogenaamde Kerk- (d.i. kerkelijke) orde is omschreven, niet dringend enige of allerlei wijzigingen worden aangebracht? Tot zulk een vraag bestaat te meer de vrijheid, omdat de afspraken die in dezen door en tussen de Kerken zijn gemaakt en in een Kerkorde gebundeld, ook uitdrukkelijk inhouden dat zulke wijzigingen kunnen worden aangebracht zodra en zo vaak het nodig blijkt (zie het slotartikel ervan). Wat blijft die bundeling van praktische concrete afspraken bescheiden van karakter!

Dit doet in de eerste plaats vragen: wat is het **doel** en de **aard** van zulke afspraken van de Kerken voor zichzelf en van de Kerken met elkaar? Daarover hebben wij als Kerken van de Heer in „der Nederlandse Kerken ware christelijke belijdenis, inhoudende de hoofdsom der leer van God en van de eeuwige zaligheid der zielen” een duidelijke Schriftuurlijke uitspraak voor onze rekening genomen. Dat zegt al heel wat tegenover het gevaar dat in het maken van zulke afspraken steeds op de loer ligt! Want wat blijven christenen, ook als ze in het midden van christenen ambtsdragers van de Heer zijn, zwakke, gebrekkige mensen! Het gaat er hier namelijk om, dat we tegenover alle kwade hiërarchie en valse heerschappijvoering Jezus Christus houden voor het enige Hoofd der Kerk en dat we heilig leven naar het Woord van God.

En wat heeft toch die valse heerschappijvoering zich in de geschiedenis van 's Heren Kerken telkens opnieuw doen gelden en ernstige schade gedaan, ernstige schade vooral aan de naam van onze Heer in de hemel en zo ook aan de Zijnen en jegens hen die „buiten” zijn!

Over zulke afspraken die de Kerken van de Heer voor zichzelf en met elkaar kunnen maken, leest U namelijk (in de vertaling van Ds C. Vonk in zijn prachtwerk over onze geloofsbelijdenis-1956, blz. 176): „de regeerders der Kerken (dat zijn de drie soorten van ambtsdragers in 's Heren Kerken - blz. 181), hoe goed en nuttig het ook voor hen is onderling zekere orde in te stellen en te bevestigen tot instandhouding van het lichaam der Kerk, ... Derhalve aanvaardden we enkel hetgeen geschikt is om eendracht en eenheid te bewaren en te bevorderen en allen te houden bij de gehoorzaamheid aan God.”

Tevens wordt in dit Artikel 32 der belijdenis met grote nadruk uitgesproken, waarvoor wij ons bij het maken en onderhouden van zulke afspraken algeheel moeten wachten, ja vormt dit de hoofdtoon van dit Artikel en worden in de franse tekst der belijdenis juist hierover een aantal Schriftplaatsen vermeld. En in zijn verklaring van dit Artikel merkt Ds Vonk op (blz. 178): „Is het wonder, dat alinea 1 van Art. 32 eigenlijk meer waarschuwing bevat dan positief antwoord op de vraag of er nu ordebevestigingen zijn mogen ja of neen?”

Te meer mogen wij dankbaar zijn, dat de hoofdlijnen van onze fungerende kerkelijke orde als algeheel Schriftuurlijk kunnen worden erkend, zie het inleidende art. 1 en de slotartikelen 85, 86 en 87 ervan.

Maar tevens zullen wij in gedachten houden, dat deze in het verleden overeengekomen praktische uitwerking van die hoofdlijnen heel begrijpelijk en terecht de omstandigheden doet doorklinken, die zich toen op Kerkelijk erf en ook op maatschappelijk en politiek gebied deden gelden. Mede daarom was het ook van het begin af de goede regel, dat de Kerken op elke van haar generale synoden geding de kerkorde terzake van zich als dienend voordoende veranderingen opnieuw gingen overzien (1571, (1574), 1578, 1581, 1586). Maar omdat de Kerken na de generale synode van 1618/19 vanwege de burgerlijke overheden tot achteraf gezien zelfs meer dan twee eeuwen lang niet meer in generale synode konden bijeenkomen, moest de aangenomen kerkorde daardoor wel in bepaalde opzichten versteend raken, en was hij zelfs ook in zijn Schriftuurlijke beginselen vanwege het diep geestelijk verval der Kerken geheel afgeschafte geworden en door gruwelijke kerkelijke reglementen vervangen.

En nadat de Kerk der reformatie in de loop der vorige eeuw door diepe wegen heen een en andermaal tot herstel was gekomen en zij de kerkorde van 1618/19 weer had aangenomen, heeft het nog tot de generale synode van 1905 dus tot zeventig jaar na de Afscheiding en tot bijna twintig jaar na de Doleantie geduurd, eer het kon komen tot een belangrijk aanpassen van deze kerkorde aan de toen in vergelijking met het verleden toch wel zeer veranderde politieke en maatschappelijke omstandigheden en werd het hantieren van de overeengekomen kerkelijke orde bij velen weer verlevendigd.

Maar reeds in 1926 deed zich ten opzichte van afspraken in de kerkorde weer een zeer ingrijpend misbruik bij de Kerken gelden, dat, hoezeer een toonbeeld van kwade heerschappijvoering, door de meesten toen niet eens als zodanig werd doorzien, zozeer waren de velen aan de Here dankbaar voor andere gelijktijdig genomen Schriftuurlijke beslissingen. Zo kon dat kwade van 1926 doorwer-

ken en kreeg het in 1944/45 zelfs een zeer ingrijpend dieptepunt.

Het is helemaal niet vreemd, dat op de eerste gewone generale synode er ook in dezen vrijgemaakte Kerken (1946) een broeder uit een der Kerken een verzoek aan de orde deed komen om in de kerkorde nu toch eens de z.i. zo nodig gebleken verbeteringen aan te brengen; het verzoek was van een korte toelichting vergezeld. De generale synode antwoordde hem, dat over gebrek aan duidelijkheid bij de kerkorde geen billijke klachten konden worden ingebracht en dat er zich wel zeer ingrijpende afwijkingen van de kerkorde hadden voorgedaan, maar dat die alleen de toepassing van het **duidelijke** hadden betroffen. Tevens sprak hierbij voor die vergadering der Kerken sterk mee, dat men juist in de weg van de vrijmaking aan de kerkorde trouw gebleven was, maar dat wie zich niet hadden vrijgemaakt droevig van de kerkorde waren afgeweken en dat men ook in het als Kerken volgens de kerkorde samenleven juist gebleven was men als gereformeerde kerken steeds was geweest.

Nu zijn we wéér 25 jaar verder en moesten wij als Kerken van de Here door de ritus-Hoogeveen 1969 opnieuw een ingrijpende kerkelijke hiërarchie ondervinden. Hoe moeten wij als Kerken van de Here nu verder gaan in het met elkaar samenleven wat de praktische concrete uitvoering daarvan betreft — zo is de alleszins begrijpelijke vraag.

Bij de beantwoording daarvan moet dan wel vooropstaan: beleven wij metterdaad de **geestelijke** verbondenheid als Kerken met elkaar en begeren wij **die**, en ook **die** alleen, tot concrete uitwerking te brengen?

Zonder meer de in de kerkelijke samenleving geldende afspraken laten vervallen en die eenvoudig niet meer voor zichzelf en jegens elkaar in rekening brengen en zogenaamd zonder meer doen wat onze hand vindt om te doen, dat zou met die geestelijke verbondenheid totaal in strijd zijn en een be-ton van zondige dwaasheid betekenen. Geldt ook nu niet evenals 25 jaar geleden: wij zijn zonder meer gebleven die wij waren, ook ten opzichte van de onder ons geldende kerkorde; wij bleven Kerken van de Here?

Het kwade dat ons heeft besprongen lag ook nu niet in het gemaakt hebben van afspraken op zichzelf en evenmin in het tussen onze Kerken geldend zijn van **die** bepaalde afspraken die er zijn, maar in het niet of in het totaal verkeerd **gebruiken** van die afspraken. Ja, het kwade dat ons door de ritus-Hoogeveen 1969 wedervoer is toonbeeld van een droevig **geestelijke** inzinking ten opzichte van hetgeen de Here van ons vraagt en ons geven wil.

Daar komt bij dat wij bij het zonder meer doen vervallen van de eenmaal gemaakte afspraken de praktische wijsheid zouden voorbijzien — en dat alleen tot onze schade — van onze voorgelachten in hun op het erf van 's Heren Kerk het kwade zoeken te weerstaan, dat in de geldende afspraken tot uitdrukking komt. Wij moeten er minstens andere afspraken jegens elkaar van grotere wijsheid en van voortgaande trouw aan onze Heer voor in de plaats stellen óf bepaald kwaad van het verleden zou zich nu niet meer doen gelden! En vooral zullen wij blijven gedenken het woord van de Heilige Geest van God: God is geen God van wanorde, maar van vrede; laat alles betamelijk en in goede orde geschieden (1 Kor. 14 : 33, 40). Dit houden van orde vraagt dan ten opzichte van bepaalde aangelegenheden dat we daarover afspraken maken en ons daaraan houden zolang die afspraken niet in goede orde jegens elkaar zijn opgeheven geworden.

Ook brengt de gedurige wisseling van personen onder hen die tot regeerders van 's Heren Kerken worden verwaardigd, vanzelf mee dat we er ons zonder veel omslag voldoende van kunnen vergewissen wat voor het praktisch concreet bezig zijn ten opzichte van elkaar als Kerken van de Here het meest dienend is.

Verder moeten wij toch niet vergeten ons confessioneel en ten opzichte van de orde der Kerk in feite één zijn met in het bijzonder de Christelijke Gereformeerde Kerken en de verontrusten in de synodaal gebonden Gereformeerde Kerken. De eerstgenoemden hebben in 1947 onderscheidene veranderingen in de kerkorde aangebracht die onder ons reeds van 1905 af golden maar o.a. ook het van

ouds vier maal per jaar in classicale vergaderingen bijeenkomen der Kerken gewijzigd in „minstens twee maal per jaar”! En van de verontrusten in de synodaal gebonden Kerken heeft een deel zich maar zeer bezwaard neergelegd bij de voor hen nu geldende zogenaamd Herziene Kerkorde. Laten wij in ons vurig begeren van de hereniging met de beide genoemde groepen van gereformeerden in alle geval niet voorbijgaan aan hetgeen zich onder hen inzake de orde van de Kerk van de Here doet gelden en waarbij wij uiteraard moeten uitgaan van hetgeen nog evenals onder hen ook onder ons als overeengekomen geldt.

Het een en ander neemt er vanzelf niets van weg dat we er ons bij het licht van Gods Woord en voor de tijd die de Here ons geeft alleszins op mogen toeleggen om in de praktische concrete uitwerking van ons waarlijk als Kerken van de Here met elkaar verkeren verbetering te zoeken en om daartoe in onze huidige kerkorde veranderingen aan te brengen.

Hoe moeten wij ons als Kerken van de Here daarop nu toeleggen? Hiervoor mag onder ogen worden gezien welke afspraken kunnen vervallen, welke er dienen te worden gewijzigd en welke nieuwe afspraken er soms nodig zijn. Daarbij hebben we in gedachten te houden wat hierover in de loop der jaren na de vrijmaking in sommige opzichten al veelvuldig is gepubliceerd. Elke Kerk zal zich hiervoor naar eigen vermogen hebben in te zetten. Want dit is in het geheel geen zaak die moet uitgaan van commissies van specialisten of van centrale deputaten-gezelschappen, maar onze kerkeraden zelf hebben zich erover te beraden. En die zullen de Kerken waarover zij door de Here zijn gesteld gelegenheid hebben te geven om zich er jegens hen over te doen horen. Het moet zich „van onderen op doen gelden”, zoals dat, juist ten onrechte, ten opzichte van Kerken van de Here wel eens wordt genoemd. Zo alleen zal het van waarde zijn en concreet blijven en levend in de Kerken zelf.

Dan zal en mag de ene onzer Kerken meer aan de zusterkerken voorleggen dan de andere, al naar de krachten zijn die de Here er in enige Kerk toe heeft gegeven. Maar de ene Kerk mag hierin de andere dienen. De naburige Kerken, d.i. de Kerken van enig classicaal ressort zoals dat van ouds heet — maar die naam is in dezen niet beslissend — kunnen daarvoor een ontmoeting beleggen en over elkaars voorstellen in dezen een oordeel vormen en dat aan de andere kringen van genabuude Kerken voorleggen. Alzo kan het geleidelijk aan komen tot een al meer wel doordacht algemeen oordeel dat dan weer tot de nodige beslissingen voor de Kerken kan leiden.

Het is alles echt iets dat moet groeien en tijd vraagt, zal het leven. En dit laatste moet als onmisbaar worden gerekend omdat het betreft de geestelijke eenheid van Kerken van de Here, die begeren het eigen alsmede het onderlinge samenleven tot elkaars raad en hulp ook in wederzijds nederig toezien op elkaar naar het Woord des Heren met wijsheid en voorzichtigheid in praktijk te brengen. En zeer ver mag van ons verwijderd blijven het op de been houden van een organisatie of van welk instituut ook.

In de huidige situatie mag dan wel bijzondere aandacht hebben dat we toch zeker wel minstens eenmaal per jaar als telkens naburige Kerken door de nodige afvaardigingen zullen bijeen komen tot het nemen van beslissingen. Maar van te voren behoort dan ook vast te staan, over welke zaken op zulke vergaderingen beslissingen genomen zullen mogen worden alsmede bij welke zaken het niet nodig is met algemene stemmen tot een beslissing te komen en hoeveel stemmen alsdan wél vóór hebben te zijn.

En verder zal enige Kerk of zullen kringen van genabuude Kerken andere tot een vergadering mogen uitnodigen zo vaak zulk een Kerk of genabuude Kerken het dienend of nodig oordeelt voor enige zaak of enig zinvol werk dat die Kerk of Kerken zeer ter harte gaat. Dan worden de andere Kerken dus benaderd met het werk zelf, het werk dat in opdracht van de Here gedaan wordt of gedaan moet worden en waaraan vele Kerken op enigerlei wijze zullen kunnen deelnemen. Dan is het werk zelf de boeiende kracht voor de zusterkerken om met elkaar te vergaderen,

zo heeft een onzer Kerken niet lang geleden al eens laten weten.

We menen dat onze Kerken, juist als maar niet gezelschappen op eigen gelegenheid maar als waarlijk Kerken van onze levende Heer in de hemel, in de weg van het gebed tot Hem goede moed mogen hebben om het met elkaar in correspondentie staan waarlijk concreet in praktijk te brengen en dat we te meer dankbaar mogen wezen dat we de ritus-Hoogeveen 1969 hebben doorzien en ons daarvoor niet gebogen hebben.

Amsterdam.

J. F. van Hulsteijn JFzn.

De chr. geref. kerken en wij

Op meerdere plaatsen is er een o.i. verblijvende toenadering tussen de Christelijke Gereformeerde Kerk en de (door de synode van Hoogeveen uitgeorganiseerde) vrijgemaakte gemeente.

Naar mijn smaak een verblijvende zaak.

In de eerste plaats voor de thans ten tweede male vrijgemaakte Gereformeerde Kerk, die immers sedert 1892 te uit en te na tot in catechisatieboekjes toe beweerde dat de broeders van 1892 zich ten onrechte van de vereniging van de kerken uit de scheiding en van die uit de doleantie afzijdig hielden om als Christelijke Gereformeerde Kerk voort te bestaan.

In de tweede plaats achten we de toenadering van hier en nu verheugend voor onze Christelijke Gereformeerde broeders. Immers zij mogen thans met dankbaarheid vaststellen, dat er van onze kant sinds 1944 en volgende jaren een groeiend begrip is voor bezwaren o.a. tegen leringen van dr A. Kuyper betreffende verbond en doop, die zij reeds in 1892 gevoelden.

Daar komt bij, dat van Christelijke Gereformeerde zijde in het verleden herhaaldelijk is betoogd dat — en zij gevoelden dat als een bezwaar — in de zaak der vereniging de plaatselijke gemeenten niet waren gekend, doch dat de vereniging door de synoden van boven af aan de plaatselijke kerken was opgelegd. Dat kan thans niet worden gezegd. Juist op synodaal niveau zijn de na 1944 gevoerde onderhandelingen vastgelopen. De synode van Hoogeveen zette er een punt achter. Maar wat op landelijk en synodaal niveau niet lukte schijnt thans op plaatselijke hoogte te kunnen: Eindhoven. Daar begon de victorie. Kampen, Steenwijk, Emmeloord, Marknesse, Dronten, en andere plaatsen.

In Kampen kwam het tot kanselruil.

Na zorgvuldige voorbesprekingen gedurende vele jaren.

Toen de kerkeraden zover waren, dat zij meenden over en weer de gemeenten als kerk van Jezus Christus te moeten erkennen met alle consequenties, daaraan verbonden, hebben zij de zaak aan de door hen gediende gemeenten voorgelegd. En bij beide gemeenten bleek de zaak van de kanselruil als eerste stap algemene of nauwelijks algemene instemming te vinden. En er is geruild. Ds J. J. de Jonge heeft in de Gereformeerde, de predikanten Mulder en Visee hebben in de Christelijke Gereformeerde Kerk van Kampen het Woord bediend. Tot blijdschap van beide gemeenten.

Wat de volgende stap in Kampen zal worden, weten we echt niet. Wanneer die volgende stap zal worden gezet weten we al evenmin. Maar dat is niet zo erg. Immers kinderen van Abraham hebben altoos nog een vader, die is uitgegaan, niet wetende, waar hij komen zou.

Slechts enkele dingen staan vast.

Allereerst dat in heel deze zaak wijze voorzichtigheid geboden is. Wat in Kampen en andere plaatsen kan dat kan in andere plaatsen niet. Laat men elkander in deze dingen niet benauwen. Niet zeggen: het gebeurt in Eindhoven, in Kampen, in andere plaatsen en dus MOET het in andere gemeenten ook. Laat men nu eens laten groeien wat groeien wil, en laten sterven wat sterven wil.

In de tweede plaats: laat men zich nu eens niets aantrekken van de kerkelijke 'vermaannetjes'. Nauwelijks was de kanselruil te Kampen een feit of een Kamper hoogleraar meende te moeten waarschuwen: de Christelijke Gereformeerde broeders mochten wel toezien wat voor dwaallichten zij op hun kansels toelieten. Een waarschuwing die wat merkwaardig aandeed uit de kring van de synode van Hoogeveen, die de band met de Christelijke Gereformeerde broeders had doorgesneden. Dezelfde broeders met wie men niet wil praten, werden voor wat Kampen betreft, opgeroepen als getrouwe wachters over het huis Gods tóe te zien nu zij op hun kansel mannen toelieten, die niet vrij waren van ketterse smetten...

Jammer, dat De Wekker dat kwade woord overnam.

Gelijk we ook teleurgesteld werden door een ander ons toegezonden persbericht:

Nooit resultaat gezien

Naar aanleiding van een bericht over de verhouding Chr. Geref.-Geref. (vrijgemaakt-buiten verband te Haarlem) in het kerkblad „Leer en Leven”, schrijft ds J. P. Geels, Haarlems chr. geref. pastor: „Laten wij maar rustig aan doen met al die samensprekingen. Ik ben al van 1945 met deze mensen in verschillende plaatsen aan het samenspreken en heb nog nooit enig resultaat gezien. De deuren van onze kerk staan open; als er geestelijke nood is, moeten zij maar komen. Er zijn nodigen genoeg van ons uitgegaan. Wij zijn in 1892 gebleven wat we waren; ik wil het in 1970 ook blijven”.

Misschien heeft dominee Geels wel gelijk: van de samensprekingen, die na 1944 begonnen, hebben we weinig resultaat gezien. Maar zouden we daarom niet blij zijn als we nu na jaren eindelijk hier en daar wél eens resultaat zien op onze gesprekken en op ons gebed of de HEERE de gemeente vergaderen wil in de enigheid van het ware geloof?

Broeders, laten we voorzichtig met elkander omgaan!

ONZE STUDENTEN

Er is, onder de vrijgemaakte Gereformeerden hier en daar, zacht gezegd, enige bevreemding, dat aan onze studenten niet terstond na de aangerichte scheuring de raad is gegeven: Naar Apeldoorn! En we vernemen dat een chr. geref. persbroeder er zelfs verontwaardigd over was.

Op die bevreemding willen we een enkel antwoord geven.

De thans in Amsterdam en Utrecht studerende waren het eerst bij het conflict van '67 betrokken. Toen de scheuring van dat jaar in 1967 te Kampen begon en hun door het 'attestenbesluit' het mes op de keel werd gezet en zij weigerden de kerkeraad van Kampen als een ontrouwe kerkeraad te verlaten stonden ze voor de keus. De poorten van de Broederweg werden voor hen gesloten. En de vraag lag er: „Wer wird nun künftig diesen Knaben lehren?” Hoe het antwoord op die vraag ook uitvallen zou, één ding stond van te voren vast: voor deze studenten is in Apeldoorn géén plaats. Immers in Apeldoorn mochten alleen zulke studeren, die behoorden tot een Christelijke Gereformeerde Kerk. Dat was de reden waarom bedoelde studenten niet konden kiezen voor de voortzetting van hun studies in Apeldoorn en dat niemand, die geroepen werd hun te adviseren hun de raad kon geven zich tot de Chr. Geref. Hogeschool te wenden.

Hoe moeilijk het voor deze studenten is thans na de overgang van Kampen naar Utrecht of Amsterdam nog weer eens midden in de studie over te schakelen op Apeldoorn is voor ieder, die met de gang van de studie op de hoogte is, duidelijk.

Maar voor het feit dat zij thans te Utrecht of te Amsterdam studeren ligt de oorzaak ook in het feit dat er in 1967 voor hen te Apeldoorn nog geen plaats was.

De opleiding

Van meer dan één kant bereiken ons vragen over de stand van zaken t.o.v. de opleiding van predikanten. En meer dan een klaagde dat de brief die over deze materie enige maanden geleden tot de kerkeraden is uitgegaan, zo weinig inhield.

De klagers hebben gelijk.

We hadden nog zo weinig te zeggen.

Er zit aan heel deze zaak veel meer vast dan men denkt.

Maar er wordt aan gewerkt.

Alle mogelijkheden zijn, werden en worden afgetast.

Laat men aan één zaak vasthouden. Dat is aan de zinsnede uit de brief aan de kerkeraden, hier boven bedoeld, waarin de leden van de commissie te dezer zake schreven:

„Zij zijn, dat worde vooropgesteld, van mening dat ook voor de toekomst ten volle behoort te worden gehonoreerd hetgeen de kerken bij hare vereniging in 1892 hebben uitgesproken: **dat nl. bij de voorbereiding tot het predikambt het beginsel der vrije studie onverkort dient te worden gehandhaafd.** Indien iemand begeert de kerken te dienen in de bediening des Woords dan dient het hem volkomen vrij te staan, waar en op welke wijze hij zich daartoe wenst voor te bereiden. Geen enkele inrichting voor de beoefening van de wetenschappelijke theologie behoort een monopoliepositie in te nemen. En de betrokkene kan een keuze doen uit diverse academische inrichtingen in binnen- en buitenland. Onder de broeders werden meerdere stichtingen in het buitenland genoemd en wat Nederland betreft werd gedacht aan de mogelijkheid van een voorbereidende studie aan de Theologische Hogeschool te Apeldoorn.”

Kampen.

G. Visee

Weerlegging

Bijlage, behorende bij het antwoord van de classis Amsterdam op het „Appèl” van de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, gehouden te Hoogeveen in 1969 „op de kerken in de particuliere synode Wormer, bevattende een **Weerlegging** van

de oordelen van de synode van Hoogeveen betreffende de kerken in Noord-Holland.

In het nummer van Opbouw van 18 december jl. werd onder Kerknieuws opgenomen het sobere en waardige antwoord dat de classis Amsterdam heeft gegeven op het „Appèl” dat de synode van Hoogeveen tot de Gereformeerde Kerken van Noord-Holland deed uitgaan. Zoals men daarin heeft kunnen lezen wijzen de kerken van de classis Amsterdam het oordeel van de genoemde synode dat zij de band aan de belijdenis losmaakt en de geldende kerkenordering niet onderhouden zouden hebben nadrukkelijk af. En deze kerken beklagen er zich in dit schrijven over dat zij op een door en door onkerkelijke en onchristelijke wijze door de synode van Hoogeveen zijn geëxcommuniceerd.

Door deze classicale verklaring worden allen die haar lezen weer geconfronteerd met een van de meest verbijsterende gebeurtenissen uit het kerkelijke leven van onze dagen. Hoe meer men zich daarin inleeft des te onbegrijpelijk en verschrikkelijk deze daad voor iedere onbevungen beoordelaar wordt. Hoe is het toch mogelijk, zo vraagt men zich telkens weer af, dat een vergadering van kerken die pretenderen ware kerken van Christus te zijn en naar Diens woord te leven het aangedurfd hebben tientallen voluit geref. kerken en duizenden oprechte gelovigen wat haar betreft uit de gemeenschap van de éne, heilige, katholieke kerk uit te stoten en in feite te verklaren dat ze geen kerken van Christus zijn en dat de uitgedreven leden daarvan te beschouwen en te behandelen als heidenen en tollénaren.

Het staat immers volgens de Schrift onwrikbaar vast dat kerken alleen dan zusterkerken uit haar gemeenschap mogen uitsluiten als ze valse kerken zijn geworden en dat zij alleen dan kerkleden mogen excommuniceren als zij vanwege hun leer en leven moeten beschouwd worden als heidenen en tollenaars. Men kan dit alleen ontkennen als men de verwerpelijke theorie van een **legitieme pluriformiteit** der kerk aanvaardt.

Nu is bovengenoemde verklaring van de

classis Amsterdam vergezeld gegaan van een kleine brochure waarvan de titel hierboven werd afgedrukt. Op ernstige, duidelijke wijze worden daarin de gronden welke de synode van Hoogeveen voor haar fataal besluit in haar „Appèl” heeft aangevoerd geanalyseerd en getaxeerd. Onweerlegbaar worden deze in hun voosheid aan de kaak gesteld. Bij de lezing van dit boekje valt men van de ene verbazing in de andere. Met steeds groter wordende weerzin vraagt men zich af hoe nota bene een synode van Geref. Kerken zulke door en door ongegronde beschuldigingen heeft durven neerschrijven en op grond daarvan zulk een zwaar vonnis vellen.

Met alle klem willen wij de lezing en bestudering van dit twintig bladzijden tellend geschrift aanbevelen. Het zal er zeker toe dienen de ogen te openen voor het onheil dat door de Hoogeveense synode aan de zaak des Heren in ons land werd aangericht. Het is een verblijdende zaak dat er in de „Hoogeveen” volgende kerken reeds velen zijn die in gewetensnood verkeren ten aanzien van wat deze synode heeft gepresteerd. De kennisgeving van deze brochure kan hun aantal doen vermeerderen.

Na de sluiting van de synoden die in de veertiger jaren de funeste besluiten hebben genomen werd meermalen opgemerkt dat deze binnen vijf en twintig jaar door de overgrote meerderheid van de leden der Geref. Kerken zouden worden betreurd en men er zich over zou schamen dat de kerken zich in die jaren zo onkerkelijk en onchristelijk hadden gedragen. Precies hetzelfde kan men nu zeggen met het oog op de geïncrimineerde besluiten van „Hoogeveen”. De bovengenoemde „Weerlegging” zal er ongetwijfeld aan meewerken dat het proces dat tot deze beschaming leidt wordt bevorderd. Het is daarom zeer te hopen dat ze in veler handen komt. De prijs ervan is één gulden. Met het oog op de verspreiding worden door de fa. Buijten en Schipperheijn te Amsterdam voor de prijs van f 5,40 vijftien exemplaren ter beschikking gesteld. Het gironr. van de firma is 22960.

Kampen.

C. Veenhof

TE BERDE

Bij de uitgeverij J. H. Kok te Kampen is verschenen een bundel gedichten onder de titel „De koopman en zijn tijd”. De dichter: Frank Daen, pseudoniem van I. F. de Haan.

Op de achterkant van het boekje staat de uitspraak van C. Ouboter: Er is afwisseling, er zijn goede vondsten in deze verzen, die door hun rechtstreekse relatie met gewoon menselijke ervaring gericht zijn op een groot publiek”.

Ik behoor bij dat grote publiek.

En ben daarom blij met deze gedichten.

De titel dekt de inhoud en „dichterlijke geheimtaal treft men hier niet aan” (Dr C. Rijnsdorp).

Dat maakt deze verzen inderdaad aansprekelijk. Dat maakt ze ook ontroerend soms. Een duidelijk voorbeeld daarvan is het „In memoriam patris”, dat opgedragen is aan de moeder van de dichter, op de dag dat zij 51 jaar weduwe was.

Hij vertelt van zijn werk, van zijn huis, van de secretaresse, van het huisbezoek en de kerkgang.

En als goed koopman weet hij van tekorten en winsten. En als christen weet hij van schuld en genade.

„Vanuit de telefoon een scherpe stem,
die spreekt van wat men schuldig is gebleven,
Schuld vergezelt de mens geheel zijn leven,
maar zet de koopman soms volkomen klem.

Of hij nu goed bespraakt is en ad rem,
of dat hij zwijgt, het is hier om het even,
de koopman moet voortaan op borgtocht leven,
krediet opnemen in Jeruzalem.

Meer dan loftuizingen van mij spreken de gedichten zelf. Vandaar hier het

„Saluut aan de mannenbroeders”

Ik breng een saluut aan de mannen-broeders,
aan onze vaders en vaderen,
die het ware brood kostbaarder achtten
dan het brood op tafel
en hun hoofden bogen onder het gericht.

Ja, een eregroet aan de eenvoudigen
gering in ontwikkeling en aantal,
groot in kennis en trouw.
Klein was hun hart voor God.

Een saluut voor de mannen en moeders,
die vele kinderen als een geschenk ontvingen
en hun zorgen uit God's hand;
die het Woord hoog hielden,
uit beloften leefden
en hun rijkdom verwachtten na de dood.

Zij behoeven geen rechtvaardiging
tegen geschiedvervalsers en anachronisten -
hun lachwekkende foto's deren hen niet.
Die in Christus ontsliepen
zijn vergevingsgezind voor hun kinderen.

Maar de toorn van hun „Wee U” geldt hen
die tornen aan de waarheid,
die de opstand preken voor de opstanding
en de goede toekomst stellen boven

[de goede strijd.]

Wee hen
die het licht op de waarheid in pacht hebben,
maar het Woord uithollen tot een lampion.

Weet

nog steeds blaast de Geest de getuigen aan
tot tootsen voor de troon der genade:

„Hoe lang nog Heer, hoe lang?”

Lach maar om de mannen-broeders,
geborneerde zondaars met dikke buiken,
de driftige dribbelaars op oude films,
of gesteven griezels op gele daguerres.
Vergeet de vernederden, de gehoonden,
de bloedloze martelaren,
die hun eerste en laatste geld over hadden
voor een school met den Bijbel
en de zaak des Heeren.

Die in Christus' overwinning delen
bedroeft het niet.

Zij kennen de betrekkelijkheid der dingen.
Ook van ons salut d'honneur.

Gaan wij voort op dezelfde wereld
op andere paden
wij, zwelgend in welvaart,
opbiedend in ontwikkeling.
Menen wij het eigentijdse licht te ontdekken,
trachten wij het te ontsteken.
Laten we desnoods alle dwaalwegen inslaan
tot we elkaar op de eeuwige weg ontmoeten.
volleerde zondaars
overhoop met onszelf
hopend op de beloften
van het ene evangelie dat Paulus predikt

lachwekkend als we zullen zijn.

DE WEKELIJKSE WETSLEZING

Zoals de kerkelijke gebruiken onder ons — ten tijde van het kerkverband — hebben verordeneerd, luisteren wij elke Zondagmorgen naar de volledige wet des Heeren: de woorden des verbonds, bijgenaamd de tien geboden. Meestal uit Exodus 20. Bij wijze van weldadige uitzondering een enkele maal uit Deuteronomium 5. Waarom weldadig? Omdat het wekelijks aanhoren van een en dezelfde Schriftlezing — en dit met behoud van alle eerbied voor Gods Woord — iemand zo moede kan maken, dat men het nauwelijks kan uitspreken. Een variant op deze wekelijkse gewoonte kan dan zo weldadig en verfrissend aandoen.

Overigens: waarom wekelijks die woorden des verbonds herhaald? Om ze ons in te scherpen? Accoord. De herhaling is de moeder der studien? Accoord. Opdat wij als door een „tuchtmeester tot Christus” zullen worden gebracht? Accoord.

Maar... dan is die regelmaat toch wel erg menselijk en willekeurig gekozen, vindt u niet? Waarom niet maandelijks? Of tweewekelijks? Of... dagelijks? Waarom wel op zon-, en niet op feestdagen?

De Schrift zegt het ons bepaald nergens — bij mijn weten, maar ik kan me vergissen — dat wij elke Zondag die tien geboden elkaar zullen voorhouden. Dat hebben hoogkerkelijke vergaderingen destijds vastgesteld en nader geformuleerd en opnieuw gedecreteerd. En met de massadwang van een kerkverband kunt u elkaar aan die gewoonte binden, op straffe van — en wat daar verder volgt. Maar wanneer die dwang plotseling wegvalt — zoals die in vele plaatsen plotseling is weggevallen — moeten wij dan maar krachtens de inertiewet blijven doorgaan? Inclusief het sabbathgebod, terwijl geen hond die sabbath nog onderhoudt? Of bent u bang dat u tot doodslag, echtbreuk en diefstal zult vervallen, wanneer u niet langer elke Zondag aan deze geboden wordt herinnerd?

—o—

Alstublieft, dat zijn nog al wat vragen. En de schrik slaat u om het hart bij de gedachte: dat heel dat stalen raamwerk van menselijke inzettingen en geboden... zo maar kan wegvallen. Terwijl het christenleven doorgaat of er niets gebeurd is.

Dat is het adembenemende gevoel, wanneer je als jong meisje of als jonge man op kamers komt te wonen; wanneer je plotseling uit het ouderlijk gareel moet stappen. Dan realiseer je jezelf, dat die vorm zo maar kan wegvallen en dat daarna zichtbaar gaat worden: of die vorm inhoud had of niet!

Zo iets moet een gekooide vogel ondervinden die plotseling — per ongeluk ontsnapt — met zijn vrijheid nauwelijks raad weet. Het ijzeren traliewerk valt weg; de strik is gebroken; en het beestje is vrij geraakt, om met de psalmist te spreken.

Nu wijzen de voorgaande voorbeelden toe- valling in dezelfde richting. Namelijk dat er een zegen kan zitten in vrijheid. Vooral wanneer die vrijheid het achterlaten van menselijke inzettingen betekent (hoe goed ook bedoeld) en de weg opent naar een meer bewust en persoonlijk beleven van de vrijheid, waarmee Christus ons vrij heeft gemaakt.

—o—

Een predikant, die blijkbaar in de richting dacht als hiervoor aangegeven, nam de vrijheid in plaats van de tien woorden des verbonds de samenvatting uit Mattheus 22 voor te lezen. Waarschijnlijk ook met het oog op de totale kerkdienst, waar nog al wat extra's

in voorkwamen. Onthutst nam de kerkeraad na afloop stante pede het besluit, aan gastpredikanten te verzoeken: voortaan de gehele wet — dat wil zeggen de tien woorden des verbonds — te lezen, overeenkomstig de aloude inzetting daarvan zijnde. En waarom dat besluit? Omdat de liturgie vast en bondig is geregeld, laatstelijk op de generale synode van Middelburg-1933, vide achter in uw kerkboek.

Jawel. Maar dat was toevallig niet zo'n erg beste synode. Dat was een synode, die bij verrassing, ondemocratisch en op weinig christelijke wijze, onze kerken een stelletje gezangen heeft opgelegd, waar we nu geen beetje mee zitten. Daarover alleen waren diverse artikelen te schrijven. En als we blij moeten zijn met die gezangen — die overigens een gezonde uitbreiding van ons kerkboek in de weg hebben gestaan — dan hoeven we nog niet blij te zijn met de fixatie van de liturgie. Want die vastgestelde liturgie is nu al veel jaren bindend geweest. Wat zegt u: waren er variaties mogelijk? Er zijn inderdaad enige alternatieven gelaten. Bij de zegengroet mag uit drie mogelijkheden worden gekozen; niet meer. Bij de slotzegen mag uit twee mogelijkheden worden gekozen; niet meer. En de lezing van de evangelische samenvatting van Gods wet in Matth. 22 „staat in de vrijheid der kerken”... echter pas ná de volledige tien geboden! Die vrijheid der kerken lijkt alsof wel op een woord zonder inhoud.

—o—

Wat dan?

Persoonlijk staan we op goede vormen maar haten elke vormelijkheid. Als u begrijpt wat dat betekent. Wanneer de Heere het ons nimmer geboden heeft om 52 maal per jaar (bij hoge uitzondering 53 maal) elkaar dezelfde Schriftplaats voor te houden, mogen wij het elkaar ook niet opleggen. Dat is een grondregel in de christelijke omgang, nietwaar? Integendeel — wanneer die vaste liturgische eenheid tot een versleten grammofoonplaat is ontaard, kunnen we haar beter opruimen. Wanneer de preek goed is zal tóch wel elke Zondag — zo niet elke samenkomst — Gods Woord uitgaan met belofte en dreiging; tenminste wanneer Gods Woord voldoende aan het woord is gelaten.

Maar dit wordt zo niet geponeerd met de bedoeling om de wetslezing totaal af te schaffen. Verre van dien. Zoals hiervoor al werd opgemerkt is het een weldaad, wanneer de variant uit Deuteronomium 5 eens wordt gelezen. En als derde variant geldt de samenvatting uit Matt. 22. Als vierde tot en met zestiende variant mogen die Schriftplaatsen gelden, waar de Heere ons nadrukkelijk wijst op de positieve christelijke levenswandel; als daar zijn: Rom. 13 : 8-14; 1 Cor. 13 : 1-13; Gal. 6 : 1-10; Ef. 6 : 10-18; Phil. 2 : 1-11; idem 4 : 8-9; Col. 3 : 5-11; idem 6-17; 1 Thess. 4 : 1-8; Jac. 1 : 19-27; 1 Petr. 1 : 13-23; idem 3 : 8-12; idem 4 : 7-19; en vele andere plaatsen. Maar wil een gemeente per se wekelijks met de Tien Geboden worden geconfronteerd, dan is daar nog de schone evangelische versie van ds J. J. Buskes, die onder ons meer bekendheid verdiende. En wat die afwisseling betreft: was het niet wijlen prof. dr K. Schilder, die zich in een jolige bui liet ontvallen: de mens leeft bij de gratie van de variatie?

—o—

Dan is er tenslotte nog de mogelijkheid, om de samenvatting uit Matth. 22 samen te zingen. Dit is op zichzelf al zo belangrijk: dat de essentiële zaken uit onze liturgie, de hoogpunten in de kerkelijke samenkomsten, gemeenschappelijk worden beleefd en beleden. Dat kan haast niet beter dan in samenzang:

daar is ieder bij betrokken, daar neemt ieder aan deel, daar draagt ieder iets aan bij, en dat gaat langs niemand van ons heen.

Er bestaat een goede berijming van de „samenvatting der wet”, Matth. 22 : 37-40. Die berijming is van wijlen broeder H. J. Tollig uit Rotterdam en dateert al van 1895. In moderne spelling gezet is dit lied zo maar te gebruiken, het zij na, het zij in de plaats van de wetslezing.

Te zingen? O ja, een lied bestaat uit een vers plus een melodie. Nu, een passende melodie behoeft u niet meer te zoeken. Er is een prachtige psalmmelodie, die hier in vele opzichten voor past. En wel ps. 54.

Vroeger werd psalm 54 onbekend geacht, heette onzingbaar en werd gemedend. De psalmstatistieken hebben het bewezen. Toen de Middelburgse synode ons de „enige” gezangen leverde, was daar gezang 17 bij, op de wijs van psalm 54. (Nu ja — er was voor gezang 17 een grappig staartje aan de psalmwijs gebreed, dat toevallig buiten de hypoionische modus viel — maar een kniesoor die op zulk theologisch dilettantisme let.) Zonder dat staartje hebben wij intussen psalm 54 leren zingen, als een volwaardige en gans niet onzingbare psalm. Welnu deze psalmmelodie, en deze alleen, is bruikbaar voor onderstaande berijming.

Nog iets over die keus. Wanneer de vrijheid der vrijgemaakte kerken inhoudt, dat wij meer kunnen gaan zingen dan de 150 psalmen Davids mitsgaders de Enige Gezangen alleen (zoals art. 69 van de kerkenorde dat decreteert), moeten we opletten, dat we die vrijheid niet misbruiken. Dan zouden we namelijk een schip op het strand worden ten aanzien van de nog niet vrije kerken. Daarover een andere keer. Maar om ons kerkmuzikaal arsenaal op niveau te houden, zitten we altijd veilig wanneer we voor een nieuw lied een geijkte psalmwijs lenen. Niet dat we daar aan gebonden zijn — verre daarvan. Maar de psalmmelodieën hebben nu eenmaal een zelfs door buitenstaanders erkende unieke culturele waarde. Bovendien zijn ze onder ons bekend. Diverse psalmen en gezangen worden op dezelfde 124 wijzen gezongen. De stijl van onze kerkmuziek blijft er door bewaard. En zo zijn er nog wel enige argumenten.

Maar nu volgt de berijming van „De vervulling der Wet” (Matth. 22 : 37-39) van de Rotterdamse dichter H. J. Tollig. Als u wilt in één couplet te zingen op de wijs van psalm 54:

Heb lief de Heere, uwen God,
met gans uw ziel, met alle krachten,
met gans uw hart, met uw gedachten;
dit is het eerst' en grootst' gebod.

En 't tweede luidt, aan dit gelijk:
heb lief uw naaste, leer hem eren,
gans als uzelfen hem waarden,
en geef hem van uw liefde blij.

D. W. L. Milo - Vierhouten

Herinneringen aan (zee)dieren-van-voor-de-zondvloed in de Bijbel?

(1)

1. Op verschillende plaatsen in het Oude Testament komen de raadselachtige namen Leviathan en Rahab voor. Leviathan wordt genoemd in Job 3, Psalm 74 en 104 en Jesaja 27. Rahab in Job 9 en 26, Psalm 87 en 89, Jesaja 30 en 51. Uitgaande van de Nieuwe Vertaling kunnen genoemde plaatsen als volgt samengevat worden:

Leviathan, de snelle kronkelende slang, heeft God geformeerd om er mee te spelen. Er zijn mensen, die de kunst verstaan om hem op te hitsen. God is het, die de koppen van de Leviathan heeft vermorzeld en hem aan het woestijnge-dierte tot spijze heeft gegeven. En er komt een dag, waarop Jahwe met zijn fel, groot en sterk zwaard bezoeking zal brengen over de Leviathan.

Rahab heeft Jahwe neergehouwen, door zijn beleid verpletterd, als een verslagene verbrijzeld. Onder God kromden zich de helpers van Rahab. Jahwe noemt Egypte: stilzittende Rahab, en Hij vermeldt Rahab als één van degenen die Hem kennen.

2. Vrij algemeen wordt aangenomen, dat Leviathan en Rahab fantasie-dieren zijn: slangachtige zeemonsters, draken. Overigens zijn de meningen over de betekenis van Leviathan en Rahab in het Oude Testament verdeeld. Sommigen brengen deze namen in verband met de schepping, anderen betrekken ze op de uittocht.

Denkt men aan de **schepping**, dan zijn in hoofdzaak drie verklaringen mogelijk.

De eerste verklaring zegt, dat het Oude Testament gegevens heeft ontleend aan de scheppingsmythen van de omliggende volken, met name uit Babel en Ugarit. Leviathan en Rahab zijn de chaosmachten, tegen welke God bij de schepping heeft moeten vechten en op welke Hij de kosmos heeft veroverd.

De tweede verklaring zegt, dat het Oude Testament wel gegevens heeft ontleend aan de heidense mythen, maar de Bijbelschrijvers deden dit juist om de mythen als pure fantasie aan de kaak te stellen. Leviathan en Rahab zijn het „speelgoed” van Jahwe, vergelijk Psalm 104 : 26.

De derde verklaring zegt, dat het Oude Testament wel de taal van de mythen heeft overgenomen, maar niet de inhoud. Leviathan en Rahab zijn een dichtelijke beschrijving van de schepping, vergelijk Gen. 1 : 2, 9. Men kan deze verklaringen omschrijven als respectievelijk 1. mythologiserend, 2. ontmythiserend, 3. mythisch-beeldsprakig.

Denkt men aan de **uittocht**, dan zijn in hoofdzaak twee verklaringen mogelijk. De eerste verklaring zegt, dat het Oude Testament wel bepaalde gegevens aan de heidense scheppingsmythen heeft ontleend, maar deze gegevens heeft ingebouwd in de Israëlitische geschiedenis. Leviathan en Rahab zijn in de Bijbel beelden geworden voor Egypte, dat Jahwe in de Rode Zee heeft overwonnen.

De tweede verklaring zegt, dat het Oude Testament met de namen Leviathan en Rahab eenvoudig Egypte bedoelt (a). Deze verklaringen kan men aanduiden als respectievelijk 1. historiserend, 2. heilshistorisch (b).

Uiteraard kan men dan ook nog tussenoplossingen bedenken, bijvoorbeeld op deze manier: „Beide complexen hebben elkaar over en weer beïnvloed” (c). Ook kan men zeggen, dat het in enkele van de genoemde plaatsen niet gaat over de schepping, maar over de onderhouding van het geschapene.

- a. Js 30 : 7, Ps 87 : 4, vergelijk Js 51 : 9-10, 27 : 1.

b. Hiermee is niet gezegd, dat de ontmythiserende en de mythisch-beeldsprakige verklaringen de historiciteit van schepping en uittocht zouden ontkennen. Integendeel! Ik bedoel alleen aan te duiden, dat deze verklaring Leviathan en Rahab in verband brengt met het voor Israël zo belangrijke, heilshistorische feit van de uittocht.

- c. Zo H.-J. Kraus, *Biblischer Kommentar*, op Ps 74 : 12-17.

J. H. Veefkind - Krommenie

3. Het is niet mijn bedoeling al deze verklaringen uitputtend te bespreken. In De Reformatie heeft Joh. Francke meer dan dertig artikelen aan dit onderwerp gewijd. Naar deze artikelen, zeer lezenswaardig en met een overvloed aan literatuur, moge ik hier wel verwijzen (a).

Ik beperk me tot de volgende opmerkingen. De mythologiserende verklaring noodzaakt tot het aannemen van een oorspronkelijk goed en een oorspronkelijk kwaad, die onverzoenlijk tegenover elkaar stonden (dualisme). Zij komt duidelijk in conflict met Gn 1 : 31 „God zag alles wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed,” en is derhalve voor ons onaanvaardbaar. Maar ook de mythisch-beeldsprakige en historiserende verklaringen worden door bezwaren gedrukt. „Hoe moet ik me dat denken, dat Israël mythen overnam, terwijl zijn gehele geloof daar tegenover vijandig stond, en altijd historisch, dat wil zeggen: anti-mythisch denkt en leeft!” (b). En ik vraag mij af, of deze opmerking van B. Holwerda ook niet geldt als argument tegen de ontmythiserende verklaring (c). In ieder geval blijft ook Francke met de vraag zitten: „Waarom is het toch zo moeilijk uit te maken..., welk feit in het verleden bedoeld kan zijn?”

De heilshistorische verklaring tenslotte gaat uit van de regel: „Bij wat in de Heilige Schrift duister is, moeten wij ter

verklaring uitgaan van hetgeen dienaangaande daarin elders helderder werd geopenbaard” (d). „Helderder” acht deze verklaring die plaatsen, waaruit blijkt: Leviathan-Rahab = Egypte. En hiervan gaat zij uit bij de verklaring van meer „duistere” plaatsen als Job 26, Ps 74, 89 en 104. Ook daar moeten wij Leviathan-Rahab opvatten als aanduidingen van Egypte en de „zee” als aanduiding van de Rode Zee, waar God zijn volk Israël droogvoets door geleid heeft. Toch stuiten wij ook bij deze verklaring op moeilijkheden, zie onder.

- a. De Reformatie, 34e, 35e en 38e jaargang, zie registers. Bij het ter perse gaan van dit opstel blijkt, dat ds Francke zijn artikelen ongewijzigd heeft gebundeld onder de titel „Veelkoppige monsters” (R.B.-serie). De aanhalingen uit de artikelen zal men zonder al te veel moeite in de bundel kunnen terugvinden.

- b. B. Holwerda, *Dictaat-exegese Psalm 89*, pag. 43.

- c. Dit ondanks wat Francke opmerkt in noot 12, *De Reformatie*, 38e jaargang, pag. 173-4. Het volgende citaat op pag. 174.

- d. S. Greijdanus, *Schriftbesinselen ter Schriftverklaring*, pag. 140.

4. Gesteld voor de vraag: Moeten wij Leviathan-Rahab in verband brengen met de schepping of met de uittocht? — acht ik deze vraag te beantwoorden nòch met een „of-of”, nòch met een „en-en”. Er is namelijk nog een derde mogelijkheid. Het is opvallend, dat deze derde mogelijkheid praktisch nergens wordt overwogen of zelfs maar genoemd. Alleen Frey zinspeelt er even op bij Js 51 : 9 (a). Toch gaan verschillende verklaarders zó dicht langs deze mogelijkheid heen, dat men verzucht: „Dat ze niet op het idee gekomen zijn!” En dat, terwijl deze mogelijkheid een verklaring biedt voor bijna alle moeilijkheden op dit punt. Ik vraag me af, of de heilshistorische verklaring niet precies aan de verkeerde kant begint. Zijn de door haar aangevoerde teksten in plaats van „helderder” niet veeleer „duister”? En is hetgeen de Heilige Schrift dienaangaande elders openbaart, niet veel „helderder”? En moeten we bij de verklaring dáár dan niet van uitgaan?

Ik stel voor, om plaatsen als Job 26, Ps 74, 89 en 104 (alsmede Js 51) eens opnieuw te gaan lezen, en daarbij de namen Leviathan en Rahab in verband te brengen niet met de schepping, niet met de uittocht, máár met de **zondvloed**.

- a. H. Frey, *Das Buch der Weltpolitik Gottes*, S. 236: „... zijn daden in oeroude dagen, zijn daden met de wereldmacht (Egypte) en met de machten der duisternis, met de wateren van de Rode Zee en met de grote vloed van de chaosdiepte, zowel bij de schepping als bij de zondvloed.”

5. Eerst dan **Job 26 : 5-13**. „Wat wij in deze woorden van Job voor ons hebben, is niet zozeer een verheven loflied op Gods grootheid, als wel een grootse beschrijving van de schrikanjagende volheid van Gods macht” (a). Dat Job het niet over de schepping of de onderhouding van het geschapene heeft, blijkt duidelijk uit de verzen 5 en 11-14: „krimpen ineen”, „wankelden”, „stonden ontzet voor zijn dreigen”, „verpletterde”, „doorboorde”, „de donder zijner kracht”. Job heeft het over een God, die bóós is en die zijn wereld stráft. Straft met — ja, waarom eigenlijk niet? — met de zondvloed!

- a. H. Lamparter, *Das Buch der Anfechtung*, S. 156.

(wordt vervolgd)

De calvinistisch-orangistische traditie in de vaderlandse geschiedbeschrijving*)

(1)

In een vorige aflevering van dit tijdschrift (Kerk en Theologie) besprak dr Rasker actuele vragen rond de kwestie van wat hij noemde de profetische theocratie. Hij wilde vasthouden — terecht — aan de waarheid van het reformatorische karakter van de verhouding van kerk en staat. Juist in verband met de actualiteit van dit vraagstuk is het de moeite waard te zien hoe de worsteling om de rechte verhouding van kerk en staat, Woord Gods en overheid, in het verleden is gevoerd. Onze vaderlandse geschiedbeschrijving is van deze vragen niet los te maken. Ze hebben meermalen ingrijpend ingewerkt op de vormgeving van het Nederlandse Gemeenebest. Vandaar dat we in de vorm van uitgewerkte stellingen hier enkele gedachten over willen peneren.

1. Vaderlandse geschiedenis is geen neutraal vak maar levensbeschouwelijk bepaald.

Wie de moeite neemt Groens Handboek te bestuderen, ontdekt dat het nog steeds vruchtbaar is zich daarin te verdiepen, vooral net het oog op de vragen die deze chaotische tijd ons stelt. Groen had van die pregnante leuzen waarmee hij zijn gedachten bij zijn volgelingen er in hamerde. Hij kón scherp formuleren. Eén van die leuzen was: er staat geschreven én er is geschied. Reeds in de volgorde waarmee Groen dit aforisme formuleerde ligt een bepaalde gedachtengang besloten. **Er staat geschreven!** gaat voorop. De geschiedenis is niet normatief. Dat is alleen de Heilige Schrift waarin God ons zijn beloften en geboden heeft geopenbaard. Die normeren ons handelen. Die beloften en geboden normeerden ook het handelen van vroegere geslachten. Hier krijgen wij te maken met het tweede gedeelte van de leus: **Er is geschied.** Groen bedoelde daar niet slechts mee, dat God de geschiedenis leidt en regeert door zijn voorzienigheid. Hij bedoelde ook, dat Gods beloften en geboden door vorige geslachten in concrete situaties van ons volksbestaan zijn verstaan óf misverstaan. Die voorgeslachten hebben er mee gewerkt. Gods beloften en geboden stuwden hen voort in de vragen van de dag. Wij kunnen in de vragen en zorgen van ons geslacht daarvan leren. Wij hebben temidden van die vragen niet slechts te rade te gaan met Gods beloften en geboden sec, wij mogen evenzeer te rade gaan bij vorige geslachten en hoe zij daarmee hebben gewerkt. Wij zijn als christenen niet a-historisch, wij sluiten aan bij het historisch geworden. Ieder die meent, dat dat niet nodig is, zal op zijn tijd wel met de harde werkelijkheid van het historisch geworden worden geconfronteerd. De situatie van de dag waarin wij staan is de vrucht van wat vroegere geslachten met het Woord Gods in dit land en dit volk hebben gedaan. Natuurlijk: wij hebben de roeping volop kritisch te staan tegenover het historisch geworden. Dat hebben Groens volgelingen niet altijd voldoende onderkend. Dat lag niet aan Groen zelf. Zijn Handboek staat vol kritiek op bepaalde perioden uit de vaderlandse geschiedenis. Daarnaast wijst hij op veel dat wij inderdaad niet mogen prijsgeven.

In 1857 hielp Groen de Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs oprich-

ten. Artikel 1 van het reglement van deze Vereniging luidde: Oprichting van scholen, waarin bij onbelemmerd en doeltreffend gebruik der Heilige Schrift en trouwe voorstelling der volkshistorie het onderwijs in nuttige kundigheden aan Christelijke opvoeding wordt dienstbaar gemaakt. Wij herkennen Groens stijl in de formulering van dit artikel. Door die trouwe voorstelling der volkshistorie, genormeerd door het doeltreffend gebruik der Heilige Schrift, wilde Groen de komende geslachten opvoeden.

Hoezeer de vaderlandse geschiedschrijving levensbeschouwelijk is bepaald, ontdekken wij als we geschiedtheoretici als b.v. P. Geyl bestuderen. Geyl heeft er zich heel zijn leven bijzonder op toegelegd de Groeniaanse visie op de vaderlandse geschiedenis te ondermijnen. Hij wilde zich zowel van het Er staat geschreven als van het Er is geschied losmaken. De mens moet zich vrij en kritisch tegenover de geschiedenis opstellen. In zijn *Historicus* in de tijd bepleit hij dat er ogenblikken zijn, waarop wij ons van de last der geschiedenis moeten kunnen bevrijden.¹⁾ Hij sluit zich op dit punt zelfs aan bij Nietzsche die de persoonlijke wil en durf van de mens in de geschiedenis propageerde. De menselijke persoonlijkheid is in zijn optreden in de geschiedenis vrij. Dat is de eerste dominant

DOOR

R. H. Bremmer - Enschede

in het denken van Geyl. Daar komt echter een tweede dominant bij. De mens is niet absoluut vrij. Hij is gebonden aan de vormen en gegevenheden van zijn tijd. Daar kan hij zich niet van losmaken. Tussen die twee dominanten gaat het denken van Geyl heen en weer. De mens ziet zich in de geschiedenis telkens op een tweesprong gesteld, eendeloos zijn de mogelijkheden. In die mogelijkheden moet de mens in vrijheid kiezen. De geschiedschrijving toetst achteraf de keuze van historische personen. Zij doet dat met haar kritische rede. De functie van de historicus is met zijn rede de mythe te ontmaskeren, enigerlei onjuiste of onware elementen in gangbare historische voorstellingen aan te wijzen. Heel ons cultuurleven is van zulke voorstellingen doortrokken, aldus Geyl.²⁾ Alleen: de rede heeft haar grenzen. Het raadsel blijft ook voor de historicus het raadsel. Daarom bestempelde Geyl de geschiedwetenschap graag als een discussie-zonder-eind. Ze kan nooit tot stellige uitspraken komen. De grenzen van vrijheid en gebondenheid, rede en raadsel, zijn nooit precies aan te wijzen. De geschiedwetenschap blijft bevangen in deze dialectiek. Van een goddelijk geheim in de geschiedenis wil Geyl niet weten. Hij was principiële agnosticus en verwierp Groens visie als een volgens zijn oordeel onhoudbare mythe.

2. Er zijn in de vaderlandse geschiedschrijving duidelijk twee lijnen te onderkennen: de calvinistisch-orangistische en de staats-liberale. Groen van Prinsterer gaf aan de calvinistisch-orangistische lijn in zijn Handboek een nog steeds onovertroffen vorm.

¹⁾ P. Geyl, *Historicus in de tijd*, 1954, blz. 158.

²⁾ A.w., blz. 162.

De twee in deze stelling genoemde scholen ontwikkelden zich pas geleidelijk in de loop van de tijd. In de allereerste tijd van de Opstand is deze tegenstelling er nog niet. De mannen, die de opstand in het eerste uur beschreven, vaak tijdgenoten van de grote gebeurtenissen, deden het vrijwel allen in nationaal-gereformeerde zin: Pieter Bor, Van Meeteren, Reydt: ze hadden oog voor de rol die de gereformeerden in de opstand speelden en waren warm orangistisch. Ze hadden het beeld van de Vader des Vaderlands voor ogen zoals ze hem zelf onder het volk hadden zien rondgaan, gestoken in een eenvoudig wambuis, later zijn kalotje op, minzaam ontvangend ieder die hem spreken wilde, een pot bier drinkend met zijn eenvoudigste bezoeker. Ze kenden hem ook uit de vergaderingen van de Staten van Holland en Zeeland waarin hij zijn charme en zijn bijzondere vermogen tot persuasie bij de vaak langdurige deliberaties ten toon spreidde en zo de regenten meekreeg voor zijn grote projecten. De inspiratie, die van zijn optreden in de kritieke jaren van de opstand uitging, bezielde de geschiedschrijvers van het eerste uur. Ze werkt trouwens nog door tot op onze tijd.

Pas na het twaalfjarig bestand wordt de geschiedschrijving in ons land genuanceerder. Dat wordt in het eerste stadhouderloze tijdperk reeds zichtbaar en vooral na de val van de De Witten is er stof genoeg de geschiedenis vanuit verschillend standpunt te beschrijven. Mannen als Brandt, een remonstrant predikant, Aitzema, Wagenaar vooral die in de achttiende eeuw in opdracht van de regenten van Amsterdam schreef, vrijwel al de belangrijke geschiedschrijvers uit de latere zeventiende en achttiende eeuw kozen partij vóór Oldenbarnevelt en tegen Maurits, vóór Johan de Witt en tegen de Koning-Stadhouder, voor de regenten en tegen Oranje. De oranjegezinde-nationale gereformeerde partij had geen historici van formaat. Zij maakte zich sterk in pamfletten en strijdschriften, waarin zij haar visie op de gebeurtenissen van de dag gaf. Pas tegen het einde van de achttiende eeuw, in de strijd tegen de patriotten, ontwaakte er een meer calvinistisch ingestelde geschiedschrijving bij mannen als Kluit en Bilderdijk. Uit die school is tenslotte Groen voortgekomen, hoewel hij tegenover Bilderdijk een geheel eigen onafhankelijk standpunt innam. Eigenlijk is Groens Handboek als bron voor de kennis van onze vaderlandse geschiedenis nog niet overtroffen, al is het uiteraard hier en daar verouderd. Het blijft vele deugden in zich verenigen. Het is beknopt, duidelijk, overzichtelijk. Het is bijzonder penetrant, dringt door tot in het hart van de problematiek. Het is wetenschappelijk bijzonder verantwoord: Groen maakte gebruik van vrijwel alle toen voorhanden bronnen. Hij was de eerste die de omvangrijke correspondentie van de Oranjes exploreerde. Eén aspect van het gebeuren kwam bij Groen niet of nauwelijks tot zijn recht: het sociaal-economische. In feite is er sinds het Handboek geen samenvattende studie van onze vaderlandse geschiedenis verschenen die tegen Groen opkan. Fruin kwam nimmer tot een samenvattend werk van onze geschiedenis, Geyl niet tot de voltooiing van zijn *Geschiedenis van de Nederlandse Stam*. De zo belangrijke franse tijd en de negentiende eeuw bleven onbeschreven. Overigens kan men veel waardering hebben voor diens *Stam* en er veel uit leren. De kracht van het boek ligt in zijn levendige beschrijving en het citeren uit bronnen die na Groens Handboek bekend werden. In innerlijke kracht en samenvattend vermogen kan het niet tegen Groen op. Men moet zeggen dat vooral het laatste deel van Geyl over de patriottentijd

*) Onlangs plaatste ik in het tijdschrift „Kerk en Theologie” (okt. 1970) dit artikel. Omdat ik weet, dat de lezers van „Opbouw” ook belangstelling hebben voor onze vaderlandse geschiedenis, plaats ik het ook in dit blad. Het artikel is oorspronkelijk een lezing voor de Vereniging van Gereformeerde Onderwijzers.

en de Bataafse Republiek het meest interessant is. Helaas is dat deel veel te breedspakig.

Wat Jan Romeins Lage landen bij de zee betreft, dit boek geeft weer te veel aandacht aan het sociaal-economisch aspect van de geschiedenis en te weinig aan het politieke. Bovendien heeft Romein persoonsbeschrijvingen vrijwel geheel weggelaten. Hij achtte de geschiedenis vanuit zijn marxistisch uitgangspunt gedetermineerd en als alles langs vaste wetten verloopt, zijn personen onbelangrijk. Het boek is bovendien bijzonder moeilijk te raadplegen doordat het in samenvattende en concluderende kracht ver bij Groen achter blijft. Voor de kennis van Groens visie op de problemen van de vaderlandse geschiedenis moet men trouwens niet bij het Handboek blijven staan. Groen gaf daarnaast uit zijn Archives de la Maison Orange-Nassau. Hij bracht het daarmee tot 1688. Ieder deel voorzagt hij van een boeiende inleiding onder de titel Prolegomenes. Daaruit kan men Groens standpunt ook in detailkwesies leren kennen.

Het is de moeite waard ons nader reken-schap te geven van de anti-Groeniaanse moderne geschiedschrijving. Dat doen we in een derde stelling.

(wordt vervolgd)

KERKNIEUWS

Beroepen: te Marknesse (N.O.P.): ds D. J. van Stelten te Loosdrecht; te Zevenbergen-B: ds P. Deddens te Rozenburg; te Zwiindrecht-Grote Lindt-B: ds J. de Feijter te Hogezaand-Sappemeer; te Surhuisterveen-Open-B: ds K. D. van Dijk te Terneuzen; te Den Helder-B: ds J. Bomhof te Bergentheim; te Burlington-West (Can.): ds S. S. Clossen te Alkmaar-Broek op Langedijk; te Lincoln (Can.): ds P. Kingma te Smithers (Can.).

Benoemd: voor hulpdiensten te Nijmegen-B: ds J. Bos, legerpredikant te Leiden, die deze benoeming heeft aangenomen.

Aangenomen: naar Katwijk: ds G. Roukema te Ede; naar Enschede-Noord-B: ds A. Kooij te Emmen; naar Kaapstad (Zd-Afrika): ds J. W. Beekman te Dedum.

Bedankt: voor Amersfoort-C.-B: drs A. N. Hendriks te Delft; voor Baflo-Winsum-B: ds M. Heemskerk te Meppel; voor Chatham (Can.): ds H. Scholten te Smithville (Can.).

Ds H. Bouma — Ds. H. Bouma van Assen-B is op medisch advies genoodzaakt, al zijn werkzaamheden voor enige tijd stop te zetten.

Ds. M. van Veelen — De kerkeraden van Tiel en Zaltbommel (binnen verband) hebben meegedeeld, dat de legerpredikant ds M. van Veelen te Steenwijk, die de status had van

emeritus-predikant van genoemde kerken, thans niet meer als zodanig beschouwd kan worden en zo ook zijn positie als predikant van de Gereformeerde Kerken in Nederland (binnen verband) heeft verloren. Ds M. van Veelen behoort al geruime tijd tot de kerk te Steenwijk (buiten verband), en heeft te kennen gegeven, dat hij in de huidige kerkelijke situatie geen prijs meer stelt op de status van emeritus-predikant van genoemde kerken (binnen verband)

Leerdam — Omdat een aantal kerkleden van de gemeente te Leerdam de kerkeraad niet langer konden volgen op de weg, welke deze bewandelde t.a.v. de buiten het verband staande kerken, zijn zij in „doleantie” gegaan. Vanaf 26 december 1970 hebben zij aparte kerkdiensten belegd. Reeds eerder hebben zij zich met hun bezwaren tot de classis gewend, en wachten op afhandeling daarvan.

De Heer was ons een Helper. Dat mochten we in deze 12½ jaar ondervinden. En daarom willen we deze dag in blijde stemming gedenken met de kinderen, kleinkinderen, broers en zusters.

A. VAN NOORT
D. VAN NOORT-VAN DER VEEN

Ermelo, 15 januari 1971
Horsterweg 21

In het kruis zal 'k eeuwig roemen:
Christus droeg de vloek voor mij.

Heden nam de Here tot Zich onze geliefde moeder

JACOBA ENGELINA ORANJE-STEINFORT
weduwe van Bartel Oranje

in de leeftijd van 83 jaar.

Namens alle kinderen:
L. Oranje

Bilthoven, 9 januari 1971
Noord-Houdringelaan 82 - Huize d'Amandelboom.

Het lijkt me leuk om
met een jongen te

CORRESPONDEREN

Wie durft het aan?
Ik ben 23 jaar.

Brieven onder nummer 152 bureau „Opbouw”,
Slotlaan 220, Zeist.

Ons vakantie reisplan 1971

OOSTENRIJK

Een unieke jongerenreis naar het Bregenzerwald van 12-21 juli. De boerderij van de fam. Flatz in het bergdorp Schwarzenberg geeft ons volop gelegenheid van deze kampeerreis te genieten. De prijs bedraagt 275 gld (all in).

Aanmelden bij de reis/kamplider J. Wijnsma,
Langgrousterwei 296 A, Ooster Nijkerk, tel. 05192 - 293.

ITALIE

Een gezellige vakantiereis in Limone met vele mogelijkheden tot excursies o.a. Venetië en Verona. Deze volledig verzorgde hotelreis naar het Gardameer, staat open voor jongeren, alleenstaanden en echtparen. Duur van de reis 13 dagen. Vertrek 12 juli, thuiskomst 24 juli. Prijs 450 gld (all in). Folders op aanvraag.

Inlichtingen Ds S. Wijnsma, Zaan 21, Zwolle, tel. 05200 - 32064.

Redactieleden

Ds H. Amelink, Prof. dr H. J. Jager, D. W. L. Milo, Prof. C. Veenhof, Ds G. Visee, H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.), tel 0 1843 - 232.

Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”

secretaris-penningmeester: W. Kaper, van Lynden van Sandenburg-laan 16, Utrecht. Tel. 0 30 - 711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist. Tel. 0 3404 - 12452.

Abonnementprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbetaling) Zeist. Giro 233117.
Advertentieprijs ... 20 ct per mm.
Familieberichten ... 15 ct per mm.

CAMPING

Kennedy Park
HELLEDOORN

NU REEDS

kunt U een ruime plaats reserveren voor Uw eigen tent of caravan. Ook kunt U nog een caravan huren. Voor- en naseizoen belangrijke korting. Eigen zwembad en kleuterbad, speeltuin, speelveld, wasserette, kantine en winkel. Een echte gezinscamping. Bel of vraag onze nieuwe folder!

OSSENKAMPWEG 4 — TELEFOON 0 5488 - 223

BIJBELS DENKEN

OVER ISRAËLEN DE KERK

door

Mevrouw E. W. Hiebendaal

In de „Inleiding” is met gewaardeerde toestemming opgenomen hetgeen Prof. Dr. H. Berkhof na het verscheiden van Mevrouw Hiebendaal ter hare nagedachtenis in „In de Waagschaal” van 5 okt. 1963 schreef, waarin hij o.m. opmerkte: haar bijbelkennis was onovertroffen en haar geest was van een grote energie en helderheid. Het dominerend gezichtspunt waaronder Mevr. Hiebendaal de Schrift las was dat der verhouding van Israël en de Kerk.

Uitgave: Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften Rotterdam. Giro 346974.

Prijs f 5,90 ± 160 blz.

Welke jongen
houdt er van

CORRESPONDEREN?

Ik ben 24 jaar.

Brieven onder nummer 151 bureau „Opbouw”,
Slotlaan 220, Zeist.

DE GEREFORMEERDE KORR. KLUB, Postbus 58, Den Helder;
zoekt dames- en heren-leden in alle leeftijden.

Enige meisj. en jong. v. 18-22 j. zoeken korr.vr.

JONGE MAN in AMERIKA (v. Ned. afk.) z. korr. m. Nederl. meisje 22-35 j. dat Engels kan lezen; en m. ruime belangst.

Br. in duidelijk Nederl. aan: O.A. Postbus 58, Den Helder.